
HALKBİLİMİNE GİRİŞ I

Performans Teori

KONULAR

- *Performans Teori*
- *Teorinin ortaya çıkışı ve tarihçesi*
- *Alan Dundes ve Üçlü Araştırma Modeli*
- *Performans Teori'nin İcra Olayı Tahlil Yöntemi*

Performans Teori

- Halkbilimi çalışmalarında folkloru “geçmişin ürünleri” anlayışından “dinamik bir iletişimsel süreç” olarak kabule dönüştüren Performans Teori yaklaşık yüz yıllık bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Performans Teori

- Sosyo-dilbilimcilerin dilin kullanımını için düşündükleri icra fikri folklorun yapısına, doğasına son derece uygun olması nedeniyle halkbilimciler çalışmalarında bu fikri uygulamaya başlamışlardır. Böylelikle Performans Teori ortaya çıkmıştır.
- Roman Jakobson, Karl B hrer ve Jan Mukorovski gibi bilim adamlarının “sosyal dilbilimi” üzerine yaptığı çalışmalar teorinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Performans Teori

- Roman Jakobson 1958 yılında Indiana Üniversitesinde yapılan “*Stil Üzerine Disiplinler Arası Konferans*” ta yaptığı konuşmada dilbilim ve halkbilim doğrultusunda halkbilimi ve performans ilişkisini ifade eder.
- Sözlü Kompozisyon Teorisi de Performans Teorinin oluşturulması sürecinde yer alan öncü çalışmalardandır.

Performans Teori

- Aslında “*performans*” kelimesine ilk dikkat çeken ve onun dilbilim alanında kullanılmasında etkili olan bilim adamı Noam Chomsky’dir.
- Amerikalı antropolog, folklorist ve dilci Dell Hymes ise performansın antropoloji ve dilbilim alanındaki önemine dikkat çeker.

Performans Teori

- Dell Hymes, ünlü makalesinde, “*Breakthrough into Performance*”, dili öteki iletişim araçları gibi bir iletişim modeli” kabul ederek, sosyal bağlamı anlamak için sadece hikâyeleri derlemenin yeterli olmadığı, dile ait diğer bütün özelliklerin de kaydedilmesi gerektiğini savunur.
- Hymes dil, performans, davranış ve metin arasındaki ilişkilerin özellikle araştırılmasına dikkat çeker.

Performans Teori

- Dell Hymes'in ünlü "konuşma" modeli, "*SPEAKING*" model iletişim ve icra olayında önem kazanmıştır.
- Setting
- Participants
- Ends
- Act
- Key
- Instrument
- Norms
- Genre

Performans Teori

- Performans ikili bir anlama sahiptir ya da iki temel unsuru içerir:
- Birincisi “folklorun icrası anlamıyla artistik ve sanatsal bir eylemdir”.
- İkincisi performansın icrası, sanatın formu, dinleyici veya izleyicisiyle birlikte icranın gerçekleştiği çevre bütünü olarak artistik veya sanatsal olaydır.

Performans Teori

- “Halkbiliminin Genç Türkleri” Performans Teori’nin oluşmasında ve gelişmesinde son derece etkili olmuşlardır.
- A. Dundes, R. Abrahams, D. Ben-Amos, R. Bauman, R. Georges, D. Hymes, K. Goldstein, H. Glassie Performans Teori’yi oluşturan önde gelen isimlerdir.

Performans Teori

- Richard Bauman performans ve dil çalışmalarındaki etnografik yaklaşımıyla teoriye pek çok katkılar sağlamıştır.
- Bauman “*Performans Olarak Sözel Sanat*” adlı çalışmasında sözlü sanatın *icra (perform)* edildiğini ve icranın farklı kalıplarda veya yapılarda, farklı seriler halinde ya da sosyo-kültürel bağlamlarda ortaya çıktığını belirtir.

Performans Teori

- Bauman icranın yorumlayıcı bir yapısı olduğunu ve bazı iletişimsel mesajların yer aldığını ve bunun da icranın tamamen izlenerek anlaşılabilirliğini savunur.
- Bauman'ın performansa yaklaşımıyla halkbilimi geriye dönük ve yeterince gelişmemiş perspektiflerden kurtulmaya ve yeni halkbilimi yapılanışının temeli oluşmaya başlar.

Performans Teori

- Teori'nin ortaya çıkışına kadar halkbiliminin kuram ve yaklaşımları gözlem ve görüşme yoluyla incelenmesi ve yazıya geçirilmesi (metin merkezli kuramlar) söz konusuydu. Bir başka ifade ile, folklor cansız ve yazıya geçirilmiş metinler olarak kabul edilmiştir.
- Performans teori ile folklor “sözel davranış biçiminde yer alan artistik veya sanatsal dışavurumlar” veya “sözel sanat” olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Performans Teori'ye göre Halkbilimini Analiz Modelleri

- Performans Teori ile beraber “performans’ın doğasına yönelik yapılmış tespitler ve kavramlar ele alınmıştır.
- Genel olarak her performansın belirli bir “*çerçeve*”si olduğudur.
- *Çerçeve*: “yorumcul bir bağlam” veya “bağlam yorumlamada” anahtar kavram olarak kabul edilir.

Performans çerçevesi örnekleri

- Dolaylı anlatım: Kinaye ve taşlama yoluyla konuşulan kelimelerin dolaylı anlamları ile birleştirilerek yorumlanması.
- Şaka: Kullanılan kelimelerin anlamlarının ciddi olarak algılanmayışı ve şaka olarak yorumlanması.
- Taklit: Başka bir kişi veya kişilerin konuşma modeline uygun bir şekilde konuşulması.
- Aktarma: Başka bir dil veya koddaki konuşmaların tercümesiymiş gibi yorumlanması.
- Alıntılama: Kullanılan kelimelerin konuşmacıdan başka birisine ait olduğuna dair yorumlanması.

Performans Teori

- Performans Teori, performans olayının yapısını; icranın çerçevesini, töresini, eylem akışını, anlatıcının anlatma kabiliyetini, dinleyicilerin özelliklerini ve daha pek çok faktörü inceleyen ve daha önceki kuramların ve yöntemlerin “eksikliklerini” gideren bir teoridir.

Performans Teori

- Performans Teori'yi oluşturan önemli halkbilimcilerden biri de Alan Dundes'tir.
- Alan Dundes'in teorinin oluşum sürecinde ortaya attığı en önemli kavramsal yeniden değerlendirmelerden birisi "*Halk Kimdir?*" adlı çalışmasıdır. Dundes, 19.YY'da terimin kaçınılmaz olarak bağımsız bir yapıdan ziyade, bağımlı olarak tarif edildiğini belirtir.

Alan Dundes ve Üçlü Araştırma Modeli

Alan Dundes “Sözeldoku, Metin ve Bağlam” adlı makalesinde performans yönteminde söz eder.

Dundes’in çalışmasında ortaya koyduğu halkbilimi tür ve şekillerini tanımlamada ve araştırmada, üç seviyeli bir araştırma modelinde, aşağıdaki üç unsur önemlidir.

1) *Metin*

2) *Sözeldoku*

3) *Bağlam*

Alan Dundes ve Üçlü Araştırma Modeli

- *Sözeldoku: folklorun sözel formları, dil ile ilgili özellikler.*

Alan Dundes ve Üçlü Araştırma Modeli

- *Metin*: Bir folklor ürününün kendisi. (bir anlatının versiyonu gibi)

Alan Dundes ve Üçlü Araştırma Modeli

- *Bağlam:* Bir folklor ürününün sosyal durumu.

Performans Teori'nin İcra Olayı Tahlil Yöntemi

- Performans Teori ile beraber folklor, bir olay olarak canlı bir icra veya yapılan ve gerçekleşen bir süreç olarak düşünölmeye ve ele alınmaya başlanmıştır.

Performans Teori'nin İcra Olayı Tahlil Yöntemi

- Performans Teori'nin anlayışına göre sözlü anlatım bir sosyal olaydır ve teatral anlamda bir icra veya bir performans olan bu sosyal olay, üç temel unsurdan, anlatan, dinleyen ve anlatılan geleneksel anlatıdan oluşur.
- D. Ben-Amos adlı halkbilimci bu üç unsuru ele alan bir araştırma modeli ortaya koyar;
 1. Kişisel boyut (anlatıcı/oyunayıcı)
 2. Sosyal boyut (dinleyici/izleyici)
 3. Söz boyutu (anlatılan)

KAYNAKLAR

Bauman, Richard. 1977. Verbal Art as Performance. Prospect Heights, IL: Waveland Press, Inc..

Ben-Amos, Dan. 1971. "Toward a Definition of Folklore in Context". The Journal of American Folklore, Vol.84, No: 331. ss. 3-15.

Çobanoğlu, Özkul. 2002. Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Akçağ Yayınları, Ankara, s.265-316.

Dundes, Alan. 1980. "Texture, Text and Context." Interpreting Folklore. Bloomington: Indiana Univ. Press. ss. 20-32.

Hymes, Dell. 1975. "*Breakthrough into Performance.*" In Folklore: Performance and Communication, edited by Dan Ben-Amos and Kenneth S. Goldstein. The Hague & Paris: Mouton, ss.11-74.

Jakobson, Roman.1960. "Closing Statement: Linguistics and Poetics." In *Style in Language*, edited by T. A. Seboek, 350-77. Cambridge, MA: MIT Press.